

George POPA

DESCHIDERI METAFIZICE ÎN BASMUL BUCOVINEAN

Miticul este în mod esențial meta-fizic – o deschidere spre dincolo de *physis*, dincolo de legile naturii. Din punct de vedere axiologic, basmul românesc este în primul rând un târâm și o școală a binelui, o înfruntare dintre principiul afirmativ al vieții și principiul răului. Conștient de faptul că în realitatea comună binele este de obicei învins, răul fiind cel care domină („esența lumii este eterna răutate”, afirmă Eminescu), basmul mută conflictul bine/rău în transorizontul magicului, al fabulosului, acolo unde fantezia capătă puteri absolute pentru a face posibil imposibilul, tentativă recunoscută ca fiind specifică poporului român de către Nicolae Iorga. Altfel spus, *povestea, legenda sunt deschideri către un mai înalt, mirific posibil.*

Ca atare, basmul este o purificare etică a vieții de rând. El opune realului nedrept o suprarealitate a unei libertăți ontologice și faptice absolute, unde legile firii sunt obligate să se supună principiului pozitiv al ființării. Acționând antinatural, miraculos, basmul dă lecții și impune legi noi naturii oarbe, și acest lucru deseori într-un mod șăgalnic, glumeț, hîtru (să ne gândim, de pildă, la *Ivan Turbincă* sau *Capra cu Trei iezi*), încît nefirescul devine cu cea mai mare ușurință firesc. Intrarea în feeria transreală a basmului este întotdeauna un refugiu superior cu totală participare, fapt dovedind disponibilitatea noastră intactă oricînd de a ignora realitatea dată, povestea devenind o rezervă paralelă vieții care ne oferă o încîntare mereu reluată, o ipostază ideală a ființării, chiar dacă imaginară: dar imaginarul este mai real decît realitatea, pentru că este realitatea pe care preferăm, în care existența noastră, trăirea noastră efectivă își află deplinătatea, și în raport cu care cotidianul însemnează subființare.

Basmul este astfel o formă de eliberare spre un model infinit năzuit, un antidestin și un triumf apoteotic al valorilor: adevăr, bine, dreptate, – totul supus înainte de toate conceptului de frumos – energie elevată de metamorfozare magică a lumii și a vieții. Metafizica basmului transvaluează poetic și moral creația.

Iată în acest sens unele aspecte din spiritualitatea bucovineană, pe care le aflăm din lucrarea *Datinile și credințele poporului român*, culese de Elena Niculiță-Voronca.

Într-o poezie populară din Storojineț se spune că omul a fost făcut de Dumnezeu cu toate „străfirele”:

*Trupul din lut,
Oasele din piatră,*

*Ochii din mare,
Frumsețile din soare,
Dragostele din vînt,
Vîntul din duhul sfînt.*

Sunt înșiruite aici pămîntul, apa, lumina, aerul, – elementele primordiale de construcție ale naturii, pe care românul le denumește *străfiri* – esențe depășind substanța de rând a lumii. Se poate urmări o subtila gradațieuitoare a acestei zidiri a omului.

Din lut este modelată făptura carnală a omului, așezată pe tăria pietrei. În felul acesta este întemeiată *finitudinea*, certitudinea formei, a tiparului material. Apoi această formă este perfectată prin frumusețe. Este o frumusețe strălucitoare, împrumutată de la soare; or, după o credință din aceeași regiune, soarele este o formă vizibilă a lui Dumnezeu: „În soare stă Dumnezeu și Maica Domnului și coroana lor luminează toată lumea... Cine ar putea să se uite drept la amiază, ar putea vedea în soare pe Dumnezeu”; deci omul are frumusețea lui Dumnezeu.

Frumosul este deci lumină, și anume lumină supremă, solară, dumnezeiască; ne aflăm în fața celei mai autentice metafizici plotiniene. În continuare, de la zărit urmează depășirea către nezărit: dragostea, deschiderea, misterioasă către celălalt este un suflu, o adiere, un vînt care vine din taina cea mai de sus, din Duhul lui Dumnezeu: „Vîntul este Duhul lui Dumnezeu. Domnul Hristos este vîntul, căci scrie la carte: Acela ce zboară pe aripile vîntului”. Prin urmare în această viziune, iubirea este energia cosmică de unificare a materiei cu spiritul, a văzutului cu nevăzutul, a omului cu divinitatea. Dacă, trupul frumos este prealumină, iubirea este suflu sacru emanat de dumnezeire. În felul acesta, în cîteva versuri lapidare, dezmarginirea suie vertical de la polul carnal la polul spiritual ultim, de la concretitudinea cea mai palpabilă, la impalpabilul pur, la inefabil.

O altă credință din Țara de Sus afirmă: „Unde se spun povești în casă, acolo este Dumnezeu”. Ce vrea să spună această afirmație? Că Dumnezeu nu se află în timpul de rând, că firescul este prea strîmt pentru suprafirescul său, pentru *străfirea* sa; el nu poate încăpea în ceea ce este vădit, adică țărnut, ci se manifestă doar în miraculos, în poveste. Ia naștere în uimirea noastră, în iluminarea noastră, alături cu zînele, cu pasărea măiastră. În basm, acolo unde se lasă și Dumnezeu, acolo ne întîlnim cu El și viețuim în deplinătate. În basm ne înveșnicim.